

ראה

באגנוגנט זיך ניט רש"י מיטן זאגן
 "מצבה של אבן אחת", נאך ער איז
 מוסיף — "והוא בימוס כו'", אן ענין
 וואס איז פריער גארניט דערמאנט.
 (ד) אין פ' וישלח: שטייט "ויצב
 יעקב מצבה גו' ויסך עלי' בסך ויצק
 עלי' שמן". איז דערפון לכאורה גע-
 דרונגען, אז אויך א מצבה פון ע"ז,
 להבדיל בין טומאה כו', איז ענינה
 לנסך נסכים לע"ז.⁵ פארוואס לערנט

(5) וגם בזה משנה מלשנו בפי' ואתחנן:
 בפי' ואתחנן כותב "מצבתם אבן אחת",
 ובפרשתנו — "מצבה של אבן אחת".

(6) גם באשרה משנה רש"י מלשנו בפי'
 ואתחנן, אבל בזה טעמו מובן:
 (א) בפי' ואתחנן כותב "אילנות שעובדין
 אותן" (לשון רבים), ובפרשתנו כותב "אילן
 הנעבד" (לשון יחיד) — כי בפי' ואתחנן
 מפרש תיבת "ואשריהם" (ל' רבים) שבכ'
 תוב', ובפרשתנו מפרש ענין אשרה (כנ"ל
 בקושיא הא').

(ב) בפי' ואתחנן (ועד"ו בפי' תשא) "אי-
 לנות שעובדין אותן", ובפרשתנו "אילן
 הנעבד" — כי שם פירוש "אשריהם" (וכן
 מזבחותיהם, מצבתם ופסיליהם) הוא — של
 ה"גוים רבים", "כל העמים" האנשים (שכל
 הפרשה מדברת בזה), ובפרשתנו — של
 (הע"ז) אלקיהם (שהרי כל הפרשה ענינה
 ע"ד עיקור ע"ז).

(7) שם. וראה גם ויצא שם, יח.
 (8) ובפרט ש"ל, שמה שעשו מצבה
 לע"ז, היינו מפני שהייתה עבודה בקדש
 (ראה רש"י שופטים טז, כב (וראה לקו"ש
 ח"ו ע' 16 הערה 31). אלא שברש"י שם:
 "מצבת כו' להקריב". ואכ"מ).

(*) ובכל אופן צ"ע בפרש"י תשא שם,
 שמפרש "אשריו" — הוא אילן שעובדין
 אותו, היינו אילן (אחד) (שרבים) עובדין
 אותו — אף שבפשוט "אשריו" הוא —
 אילנות רבים של אחד. ואכ"מ.

א. אין פסוק "ונתצתם את מזבחתם
 ושברתם את מצבתם ואשריהם תשרפון
 באש וגו'", זאגט רש"י: "מזבח —
 של אבנים הרבה. מצבה — של אבן
 אחת, והוא בימוס ששנוי במשנה:
 אבן שחצבה מתחילתה לבימוס. אשרה
 — אילן הנעבד".

איז אין דעם ניט מובן:

(א) דער לשון הפסוק איז: "מזב-
 חתם", "מצבתם", "ואשריהם". פאך-
 וואס שטעלט זיך רש"י אויף "מזבח",
 "מצבה" און "אשרה", און ער איז
 ניט מעתיק די ווערטער כלשונם אין
 פסוק?

(ב) פריער, אין פ' ואתחנן, האָט
 שוין רש"י מפרש געווען "מזבחותיהם
 — של בנין. מצבתם — אבן אחת.
 ואשריהם — אילנות שעובדין אותן".
 וואָס דאָרף עס רש"י דאָ נאָכאָמאָל
 איבער'חזר'ן?

(ג) נאָך מער: רש"י אין אונוער
 פסוק איז משנה פון זיין פירוש אין
 פ' ואתחנן: (א) דאָרטן זאָגט ער אַז
 מזבח איז "של בנין" און דאָ — "של
 אבנים הרבה". (ב) אין אונוער פסוק

(1) פרשתנו יב, ג.

(2) ע"ז מז, ב.

(3) אף שדרכו בכל מקום היא, שגם
 כשמבאר רק פירוש (טייטש) של תיבה —
 מעתיקה כמו שכתובה בהפסוק, וכמו:
 בפרשתנו יד, ה שמעתיק "ואקר", "ותאו"
 (בוא"ו). וגם בנוגע למזבח, מצבה ואשרה
 גופא (משפטים כג, כד. תשא לד, יג. ואתחנן
 ז, ה).

(4) ואתחנן שם. וראה גם יתרו כ, כב
 (בנוגע למזבח). ויצא כח, יח. כב; וישלח
 לה, יד (בנוגע למצבה). רש"י תשא שם
 (בנוגע לאשרה).

„ששנוי' במשנה אבן שחצבה מתחיי-
לתה לבימוס“¹¹?

(ו) אפילו את"ל אז דורך דעם לשון
באקומט מען יע א ידיעה וואס עס
מיינט בימוס — איז אבער ניט מובן:
צוליב וואס דארף רש"י זאגן אז דער
לשון שטייט אין משנה?

ב. דערנאך שטעלט זיך רש"י אויף
„ואבדתם את שמם“ און איז מפרש:
„לכנות להם שם לגנאי. בית גליא
קורין לה בית כריא. עין כל עין קוץ“.
איז אויך אין דעם ניט מובן:

א) דער פירוש הפשוט פון „ואבדתם
את שמם“, לכאורה, איז: איר זאלט
טאן א פעולה¹² וואס זאל מאכן פאר-
לארן און פארגעסן די נעמען פון ע"ז.
האט דאך רש"י געדארפט לערנען
„לשנות את שמם“¹³, אז מען זאל זיי

רש"י „והוא בימוס ששנוי' במשנה
כו“ וואס בימוס איז (ווי רש"י איז
מפרש אין משנה) „מקום מושב ע"ז
שמושיב הצלם עלי“?

ה) ווען איינער ווייס ניט וואס עס
מיינט „בימוס“, וועט ער דאס ניט
וויסן אויך פון דעם לשון המשנה „אבן
שחצבה מתחילה לבימוס“ וואס רש"י
בריינגט, ווייל אין דעם לשון ווערט
ניט אפגעטייטשט וואס בימוס מיינט¹⁴.
איז בכן ניט מובן: אויב רש"י נעמט
אן אז דער תלמיד ווייס וואס עס
מיינט בימוס, איז דאך גענוג צו
שרייבן „והוא בימוס“; און אויב ער
איז חושש אז דער תלמיד ווייס ניט
דעם טייטש פון ווארט — איז וואס
„פארדיינט“ מען פון מוסיף זיין

(9) בפרש"י משפטים שם: „מצבתיהם —
אבנים שהם מציבין להשתחוות להם“. אבל
[נוסף לזה שאי"ז פירוש „מצבה“ ברוב
המקומות*], גם מצבה דפי משפטים אינו
בימוס. כי הבימוס הוא מלכתחלה רק מקום
מושב ע"ז, ורק שאח"כ „עובדין אותו“
(כבפרש"י ע"ז שם, נעתק לקמן סעיף ה').
אבל „ומצבתיהם“ דפי משפטים, הם „אבנים
שהם מציבין (היינו מלכתחלה) להשתחוות
להם“. וראה שוה"ג להערה 35.

(10) מהמשך לשון המשנה שם „העמיד
עלי עבדות כוכבים וסילקה כו“, מובן
שבבימוס היינו דבר שהוקצה להושיב עלי
עכו"ם. אבל — תיבות אלו שבמשנה, אין
רש"י מעתיקים ואינו מרמזם אפילו ב„וכו“.

(11) ואין לומר שכונת רש"י היא, להור-
יחיד) — כי [נוסף למה שקשה לפי זה:
מנ"ל לרש"י שמצבה בפסוק דידן הוא ביי-
מוס? ובפרט שבמשנה שם לא נזכר הלשון
מצבה] להוכיח את זה, טפי הר"ל לכתוב
„דאייתא בגמרא בימוס אבן אחת“ (ע"ז נג,
סע"ב), ששם הוא מפורש ומוזג — כה'
המשך שם — „מזבח אבנים הרבה“.
(12) ובדוגמת „ונתצתם“, „ושברתם“ וכי'
שלפ"ז.

שכן אין לפרש „ואבדתם את שמם“
כונתו כמו „ושם אלקים אחרים לא תזכירו
גו" (משפטים כג, יג) — כי „לא תזכירו“
אי"ז פעולה (חיובית), כ"א (כפרש"י שם)
„שלא יאמר כו“.

(13) כבספרי כאן, וראה גם ע"ז מה,
סע"ב ואילך. תמורה כת, ב (אלא שבשניהם
— „לכנות לה שם“, וראה לקמן הערה 44).

(*) הוכחת רש"י ש„מצבתיהם“ דפי מש-
פטים אינה כמצבה שברוב המקומות —
י"ל, לפי ש„ושבר תשבר מצבתיהם“ בא
בהמשך „הרס תהרס — לאותם אלקות“
(פרש"י שם), ולהעיר מתיב"ע, שבפי מש-
פטים מתרגם מצבתיהם — „קמתי צילמי
הוין“, ולא כבכל מקום — „קמיתוהוין“
וכדומה.

מכנה די ע"ז מיט א גנאי-נאמען וואס איז ענלעך צו איר פריערדיקן נאמען. מאכט מען דאך דערמיט גופא א זכרון צו איר שם הקודש¹⁶ — היפך פון ואבדתם את שמם?

(ג) פארוואס דארף רש"י געבן צוויי דוגמאות — „בית גליא קורין לה בית כריא“, „עין כל עין קוין“ — און באגנוגנט זיך ניט מיט איינעם פון זיי?

ובפרט, אז אין גמרא¹⁷ איז פאראן נאך א דוגמא אויף „לכנות לה שם לגנאי“: „פני מלך — פני כלב“. אבער יענע דוגמא ברענגט ניט רש"י¹⁸ איז מובן דערפון, אז דא איז נוגע צו ברענגען דוקא די צוויי דוגמאות.

ג. איז דער ביאור בכל הנ"ל:

מיט א פסוק פריער¹⁹ שטייט „אבד תאבדון גו' את אלקיהם“. וויבאלד אז גלייך נאכדעם שטייט „ונתצתם גו'“, ונתצתם מיט א זא"ו המוסיף, האט מען לכאורה געדארפט לערנען, אז דא איז ער מוסיף: ניט בלויז דארף מען מאבד זיין די ע"ז („אלקיהם הם“) גופא, נאר מ'דארף מוסיף זיין און אויך צעשטערן זייערע מזבחות, צעברעכן זייערע מצבות, פארברענען זייערע אשורות, וכו', וועלכע זיינען א הוספה צו אלקיהם; זיי זיינען ניט

אגרופן מיט אן אנדער נאמען, וואס דורך דעם ווערן פארגעסן זייערע פריערדיקע נעמען. פון וואנעט נעמט רש"י „לכנות להם שם לגנאי“?

(ב) אפילו ווען רש"י האט שוין א הכרח צו לערנען אז „ואבדתם גו'“ מיינט א גנאי-נאמען — פון וואנעט נעמט ער אז דער שם לגנאי דארף זיין ענלעך צו דעם פריערדיקן נאמען פון ע"ז (כמובן פון רש"י'ס זאגן „בית גליא קורין לה בית כריא עין כל עין קוין“)?

ולכאורה, אדרבה: בשעת מען איז

(14) אי לפרש „ואבדתם את שמם“ — למחוק את שמם (ע"ד פירש"י לקמן פסוק ד).

(15) והרי אפילו בדרך ההלכה (ראה ספרי שם. ע"ז כו, רע"א), מפסוק זה עצמו — אלולי הכתיב „שקץ השקצונו“ (עקב ז, כו) — לא היינו יודעים הדין ד„לגנאי“. ואין ליכר שזה רש"י פרש ד„ואבדתם את שמם“ היינו „לכנות להם שם לגנאי“ הוא (כבספרי וגמרא שם) מהכתוב שקץ השקצונו (שהתלמיד למדו כבר) — שהרי הכונה (ובפרט — פשוט) של הכתוב שקץ השקצונו היא כפירוש שקץ בכ"מ (וכמו שקץ הם לכם); „ואת נבלתם השקצונו“ (שמיני יא, יו"ה. שם, יא) ועוד) — למאוס בו (וע"ד „ותעב תתעבנו“ שלאחריו — לשנאו, להרחיקו). ולכן לא עבר רש"י בפי' רש"י בכהנ"ל, כי פשוט הוא, (ואפילו בספרי וגמרא שם (דרך ההלכה) אין לומדין מפסוק זה עצמו הדין דלכנות שם לגנאי²⁰, ורק שממנו נלמד שהדין ד„ואבדתם את שמם“ — לכנות להם שם, היינו לגנאי²¹).

ובמילא, באם מקורו של רש"י לפירושו דכינוי שם לגנאי הוא — מהפסוק שקץ השקצונו, הו"ל לכתוב כן בפירושו.

(*) בירושלמי ע"ז פ"ג ה"ה, נלמד דין זה דלכנות להם שם לגנאי, רק מפסוק שקץ השקצונו. אבל בספרי ובבבלי הוא כפנינו התערה. (וראה ר"ח ע"ז שם. ב"ח ונקודות הכסף ליו"ד טו"ט קמו. מלבי"ם כאן. ואכ"מ).

(16) ובפרט שהלשון „לכנות“ (כגמרא שם. ולא „לשנות“ כבספרי שם), מורה שגם לאחר הכינוי נשאר שם הקודש (כדלקמן הערה 44).

(17) ע"ז שם. תמורה שם. (אלא שבע"ז שם, נשמט זה מפני הצנזור, ובתמורה שם כתבו „פני המלך“ (בוא"ו) — ראה ס' חסרונות הש"ס).

(18) אף שדוגמא זו שנוי בגמרא שם לפני „עין כל עין קוין“.

(19) פרשתנו יב, ב.

אלקיהם — ע"ז גופא, נאָר בלויז
משמשים צו ע"ז.

און כאַטש אַז אַשריהם האָט שוין
רש"י פריער ²⁰ געטייטשט „אילנות
שעובדין אותן" — האָט מען אָבער
געקענט זאָגן, אַז אין אונזער פּסוק
מיינט „ואשריהם" — משמשי ע"ז:
אין פריערדיקן פּסוק ¹⁹ שטייט וועגן
די מקומות פון זייערע ע"ז'ס „על
ההרים הרמים גו' ותחת כל עץ רענון",
קען מען זאָגן, דאָ קומט דער המשך
וביאור: „ואשריהם" פון אונזער פּסוק
איז עס דער „עץ רענון" ²¹. (ועד"ז)
קען מען לערנען בנוגע צו „פּסילי
אלקיהם", אַז דאָס איז פאַרבונדן מיט
„ההרים הרמים גו'" — „פּסילי" פון
לשון „פּסל לד'" ²² — אַז זיי פלעגן
אויסהאַקן אין באַרג אָן אַרט, אַ בימה,
עמוד וכיו"ב וואו אַוועקצושטעלן די
ע"ז, און די אויסגעהאַקטע זאַכן הייסן
„פּסילי אלקיהם" ²³).

[און דאס וואָס דער פּסוק זאָגט
 "וּאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׁרֹפֹן בְּאֵשׁ וּפְסִילֵי אֶל-
 קִיָּהם תִּגְדְּעוּן" — הָגַם זײ זײַנען
 בִּלְיוֹן — כָּל הַכְּתוּב — מְקוֹמוֹת
 פֶּאָר ע"ז'ס — קען מען מַסְבִּיר זײַן:
 וויבאַלד אַז דאָס וואָס די גוים האָבן
 אויסגעקליבן דוקא די מְקוֹמוֹת פֶּאָר
 זײַערע ע"ז'ס, איז עס, כּמוֹכּוֹ, מַצֵּד

(20) ואתחנן שם. וגם לפניו — תשא שם.

הטעם מה שבפ' תשא כותב „הוא אילן כו" (דלא כבפ' ואתחנן ובפרשתנו): בפעם הא' — ה"ז חידוש. לאח"ז — רק מוכיר הישנות.

(21) כבשונה ע"ז מה, א.
 (22) תשא לך, א. וראה פרש"י מ"א (ה, לב): ויפטור, בהרים.
 (23) ועפ"ז יומתק מ"ש „פסילי אלקיהם” (ולא „פסיליהם”, כנפי' ואתחנן) — כי פי' רישו הוא: זכרים שנפטלו בהר — (פסילי') — בכזי להעמיד את אלקיהם.

דעם וואָס די "הרים הרמים גו'" ²³ און "עץ רענן" גיבן צו "חשיבות" ²⁴ צו "אלקיהם" ²⁵ — דעריבער דאָרף מען מאַכד זיין אויך "אשריהם" ²⁶ און "פסילי אלקיהם" ²⁷].

לויט דעם וואלט אויסגעקומען, אז כשם ווי ונתתם גו' איז מוסיף אויף „אבד תאבדון גו' את אלקיהם" וואס שטייט אין פריערדיקן פסוק, זיינען אויך די ציוויים פון דעם פסוק גופא אין א סדר פון „לא זו אף זו": נסכים זיינען ניט אזוי חשוב ווי קרבנות. דעריבער זאגט דער פסוק „ושברתם את מצבתם" נאך „ונתתם את מזבחתם" — פריער מזבחות וואס נוצן פאר קרבנות און דערנאך מצבות

(23*) וּמִ"מ א"צ לֵאבֹד אֶת הַהֲרִים
עֲצָמָם — רָאָה רִשְׁיִי (יב, ב) וּרְקָ מֶה
שֶׁנִּפְסַל בָּהֶם לֵאלֹקִיָּהֻם — כִּי אֵין בְּהָהֲרִים
תַּפְסִיט יְדֵי אָדָם (שְׁלֹכָן בְּדֶרֶךְ הַהִלְכָּה, אֵין
עֲצָרִיךְ לֵאבֹדָם גַּם כְּשֶׁעֹבְדִים אֶת הַהֲרִים עֲצָ-
מָם — מִשְׁנֵה שָׁם, מִשְׁאֵ"כ אֲשֶׁרֵיהֶם וּפְסִילֵי
אֲלֵיהֶם.

24) וע"ד שמצינו בעקידה "על אחד ההרים", מ"ת על הר סיני. ועוד. ובכ"מ בנביאים.

25) ראה כלי יקר כאן מסוק ד'. וראה להלן סעיף יא.

(26) וגם בדרך ההלכה — לדעת הת"ק (ע"ז מח, א), כל שיש תחתיו עכו"ם (אף שאין עובדין להאילו) היא אשרה.

27) ואף שכבר פרש"י (פסוק ב') "ומה תאבדון מהם את אלוקתם על ההרים" ולא המקומות עצמם — (באם לא הי' מפרש מובח וכו' — ראה לקמן סעיף ד' (ה') הי' אפשר לומר : (א) שהכוונה היא לשלול רק את ההרים (ראה לעיל הערה *23). (ב) שזהו ציווי שנוסף בכתוב זה, שהרי גם לפי הפי' שבפנים — הדין דאיבוד משמשי' לע"ז מחדש הכתוב בפסוק ונתחתם גוי' (וכי' לקמן בפנים, שהציוויים הם בסדר דלא זו אף זו).

ולכן צריך רש"י לשלול פ"י זה ולפרש שכוונת הכתוב "אבד תאבדון גו'" (שלפני ונתתם גו') היא — לאיבוד אלוקים.

גידוע פון פסילי אלקיהם, דאָס איז דער איבוד פון אלקיהם. מוז מען דע-ריבער לערנען, אָז „ונתצתם וגו'“ איז מבאר און רעכנט אויס די פרטים פון „אבד תאבדון גו' את אלקיהם“.

און אַט דעם פירוש וכוונה דייט אָן רש"י בפשטות סגנונו: מיט זיין שטע-לן זיך ניט אויף די ווערטער פון פסוק [„מזבחתם“, „מזבחתם“, „ואשרי-הם“] נאָר אויף „מזבח“, „מזבה“ און „אשרה“, מאַכט ער קלאַר, אָז זיין פירוש „מזבח וכו'“ איז ניט קיין אָנ-פאַנג פון אַ נייעם ענין, נאָר — דער ביאור און אָפטייטש פון זיינע פרי-ערדיקע רייד „תאבדון מהם את אל-קיהם (אשר על ההרים)“: די „אלקיהם (אשר על ההרים)“, וועלכע מען דאַרף מאבד זיין, זיינען: „מזבח וכו'“.

ה. און דערפאַר איז רש"י מוסיף ביי מצבה (דוקא אין אונזער פסוק) „והוא בימוס כו'“, און אויך ביי אשרה — „אילן הנעבד“ (הגם אָז ער האָט עס שוין מפרש געווען פריער) — ווייל דערמיט איז ער מבאר ווי אויך „מזבחתם“ און „ואשריהם“ זיי-נען פרטים פון „אלקיהם“:

בנוגע צו „מזבחתם“ איז פאַרשטאַנ-דיק ווי דאָס איז אַ פרט פון „אלקי-הם“ — ווייל היות אָז אויף זיי איז מען מקריב קרבנות וועלכע ווערן פאַרברענט אין דעם פייער וואָס גע-פינט זיך אויפן מזבח (וואָס דאָס איז להבדיל בדוגמת אשרה) וואָס אַפ'ן מזבח דקדושה³²), איז אויך דער מו-בח של ע"ז אָן ענין פון אלקיהם;

משא"כ מצבה וואָס אויף איר איז

וואו מ'איז³¹ מנסך נסכים³²; שפע-טער זאָגט דער פסוק אַ גרעסערן חידוש, „ואשריהם תשרפון באש ופ'סילי אלקיהם תגדעו“, — כאַטש „אשריהם“ און „פסילי אלקיהם“ נוצט מען [ניט פאַר דינען ע"ז (ווי מזב-חות און מצבות), נאָר בלויז ווי מקומות³³ פאַר ע"ז³⁴; און דערנאָך איז ער מוסיף נאָך אַ גרעסערן חידוש „ואבדתם את שמם“ — הגם אָז [דאָס איז ניט די ע"ז גופא; מ'איז דערויף ניט מקריב קרבנות; ניט מנסך נסכים; און ס'איז אויך ניט קיין מקום לע"ז —] דאָס איז נאָר אַ נאָמען. ובפרט אָז אין „שמם“ ווערן דאָך נכלל אויך אַזוינע נעמען וועלכע דריקן ניט אויס קיין חשיבות.

ד. אָבער רש"י וויל אַזוי ניט לערנען. ווייל אין פשטות מיינט „אש-ריהם“ און (עאכו"כ³⁵) „פסילי אל-קיהם“ — די ע"ז גופא. און וויבאַלד אַזוי, קען מען דאָך שוין ניט זאָגן אָז דער פסוק „ונתצתם גו'“ איז מוסיף אויף „אבד תאבדון את אל-קיהם“, וואָרום שריפת אשריהם און

28) בפרש"י שופטים טז, כב „מצבת . . להקריב עליה“. אבל מצבה שברוב המקומות היא לנסך, כנ"ל בפנים.

29) להעיר ג"כ מפירוש מצבה שברמב"ם (הל' ע"ז פ"ו ה"ו) ורמב"ן (שופטים שם).

30) להעיר ג"כ מפירוש הרמב"ם (שם ה"ט) ורמב"ן (שם) ב„אשרה“.

31) וגם ב' אלו הם בסדר ד"ל, וזו אף זו: (א) המקומות שנפסלו בהרים להעמיד שם את אלקיהם, אין בהם תפיסת ידי אדם כ"כ (שה"ה בדוגמת חק תוכות — ראה גיטין כ, א ופרש"י שם) כמו באשריהם. (ב) החשיבות ד„אלקיהם“ באה מצד ההרים עצמם ולא (כ"כ) מצד הדברים שפיסלו בהם, משא"כ באשרה.

32) שהוא פשוט יותר מ„אשריהם“. של-כן מפרש רש"י רק „אשרה“ — אילן הנעבד ואינו צריך לפרש „פסילי אלקיהם“.

33) ראה שמיני ט, כד. יומא כא, ב. פרש"י ויקרא א, ז. במדבר ז, יג. וראה מ"ב (יה, כב) וישעי' (לוי, ז), שהיו מש-תחווין למזבח.

און אזוי אויך ביי אשרה איז רש"י מפרש „אילן הנעבד“, אז אשרה אין אונזער פסוק איז ניט דער „עץ רענן“ וואָס איז מוסיף חשיבות צו דער עץ, נאָר „אילן הנעבד“, איז עס ממילא אַ פּרט אין „אליהם“.

און דאָס איז אויך דער ביאור אין פירוש רש"י „מזבח של אבנים הרבה, מצבה של אבן אחת“ — אַז דער חילוק צווישן מזבח און מצבה (אין אונזער פסוק) באַשטייט (ניט בענין הע"ז³⁵, נאָר) בלויז אין דעם וואָס מזבח איז „של אבנים הרבה“ און מצבה — „של אבן אחת“³⁶.

און דערפאַר זאָגט רש"י „מזבח של אבנים הרבה“, ניט „של בנין“ (ווי אין פ' ואתחנן): וויבאַלד אַז דאָ טייטשט רש"י „מזבח“ און „מצבה“ אין איין המושג כנ"ל (ניט ווי בפ' ואתחנן), דעריבער זאָגט ער ביי מזבח „של אבנים הרבה“ וואָס איז דער היפך פון „של אבן אחת“ ביי מצבה³⁷.

ו. ס'איז נאָך אַבער ניט מובן: פריער אין פ' משפטים³⁸ זאָגט רש"י „מצבתיהם — אבנים שהם מציבין להשתחוות להם“. האָט דאָך רש"י געקענט אזוי לערנען אויך „מצבתם“

(38) ואי"ז סותר להערה הקודמת — כי כונת רש"י היא לשלול הפירוש (דלעיל סעיף ג') שהשייכות דע"ז למצבה היא פחית תה מוז דמזבח (שזו אין בהכתוב הסדר ד„לא זו אף זו“ וגם לא הסדר ד„זו ואצל זו“).

(39) ועפ"ז יומתק ג"כ מה שבפרשחנו מוסיף „של“ (ראה לעיל הערה 5) — כי זה בא בהמשך וכדיבור אחד ל„מזבח של אבנים הרבה“.

(40) ומה שבפ' ואתחנן מפרט „של בנין“, י"ל, לפי שפ"ז מובן הלשון „תתצו“, ומה שרש"י אינו מפרש זה בפ' תשא (לד, יג) — כי מפורש לפנ"ז בכתוב „ויבן מזבח“ (לב, ה).

(41) כג, כד, וראה שוה"ג להערה פ.

מען מנסך נסכים בלויז מצד דעם וואָס זי איז אַ סימן לע"ז (בדוגמת „ועדה המצבה“³⁹ — ס'איז אַ זייטיקע זאך, וואָס איז בלויז אַן עדות) —

דערפאַר זאָגט רש"י „והוא בימוס ששנוי במשנה אבן שחצבה מתחלתה לבימוס“, אַז בלויז מתחלתה איז מען זי חוצב לבימוס, פאַר אַ מקום מושב לע"ז⁴⁰, אַבער ניט לאחרי זה. און צוליב מער קלאַרקייט⁴¹ — צייכנט רש"י אַן „ששנוי במשנה“ — וואָס דאָרט איז רש"י מפרט — „עובדין את הבימוס כעבודת כוכבים עצמו“⁴².

(34) ויצא לא, נב, וער"ז „שבע הכבשות האלה אשר הצבת... בעבור תהי לי לעדה“ (וירא כא, כט"ל).

(35) ולפרש"י כאן — כונת המשנה במתחלה" היא (לא רק להדגיש שחצבה מתחלה לכך*, אלא) גם שרק מתחלה חצבה לבימוס, אבל אח"כ עובדין כו' (כבפנים), וגם ע"ד ההלכה דוקא אז אסורה גם קודם שתיעבד (ראה תוס' שם ד"ה בית).

(36) ניסף על פירוש העיקרי בכונת תיבות אלו (לקמן ס"ו).

(37) ע"פ האמור בפנים, יומתק סזר ד' הענינים שבכתוב: מזבח — שאין עובדין אותו לעולם, ורק מקריבין עליו לע"ז; מצבה — שעכ"פ אח"כ עובדין אותה; אש — שהיא עובדין אותה לעולם [ומזן שנקראה בשם אשרה (ולא כמצבה שגם אחרי שנקראת בשם „מצבה“, היא — מתחלתה — רק בימוס), ובפרט לפי המבואר במרא (שם מה, ב) שאשרה שבכתוב זה נטועה מתחלה לשם ע"ז (שלכן שיען שריפה באש, ואין מספיק לגודעו כאשירה שבפ' ואתחנן)]; פסל — שכל ענינו הוא תבנית של ע"ז.

(*) כי מכיון שמתחלה היא רק לבימוס (אף שאח"כ עובדין את הבימוס עצמו), באס לא נחצבה מתחלתה לכך, אינה אסורה עד שתיעבד (ראה תוס' שם ד"ה בית), משא"כ אבן העשוי להשתחוות לה עצמה, אסורה גם כשלא נחצבה מתחלה לכך (ראה תוס' שם ד"ה אבן). וגם בזה רואים דיוק לשון רש"י, שבפרשתנו כותב: שחצבה, ובפ' משפטים — שהם מציבין.

געמעקט און פארגעסן אויך זייער נאָ-
מען. היינט וואָס איז מוסיף דער פסוק
„ואבדתם את שמם“?

וואָלט מען געלערנט אַז „ונתצתם את
מזבחכם . . ופסילי אליהם תגדעון“
מיינט: צו מאבד זיין די משמשי ע"ז,
קען מען דאָן זאָגן, אַז מיט „ואבדתם
את שמם“ מיינט דער פסוק — אַז מען
דאַרף טאָן אַ פעולה מיוחדת צו מאבד
זיין דעם שם ע"ז (הגם דורכן איבוד
אליהם ומשמשיהם ווערן זיי בדרך
כלל, במילא פארגעסן) וכדלמן.

און דאָן וואָלט געווען פאַרשטאַנדיק
דער המשך הפסוק: צום ערשטן זאָגט
ער, אַז מען דאַרף מאבד זיין „את
אליהם“. דערנאָך איז ער מוסיף, אַז
מען דאַרף מאבד זיין אויך די משמשי
ע"ז (מזבחתם, מצבתם, אשריהם און
פסילי אליהם). און שפעטער איז ער
מוסיף נאָכמער, אַז אויך יעדער זאָך
וואָס שם הע"ז נקרא עלי' — דאַרף
מען פון איר אָפּמעקן דעם שם ע"ז,
דורך (מאבד זיין די זאָך גופא יי,
אָדער דורך) ניט אַנרופן זי מיטן
נאָמען פון דער ע"ז;

וויבאַלד אָבער אַז מיט „ונתצתם את
מזבחכם . . ופסילי אליהם תגדעון“
רעכנט דער פסוק אויס די פרטים
פון „אבד תאבדון גו' את אליהם“,
קען מען דאָך ניט לערנען אַז „ואב-
דתם את שמם“ איז אַ ציווי צו טאָן
פעולות אויף אָפּווישן דעם זכר פון
ע"ז — וואָרום דאָן וואָלט מען דאָך
לכל-לראש געדאַרפט מאבד זיין די

פון אונזער פסוק, און דאָן וואָלט גע-
ווען מובן בפשטות אַז „מצבה“ איז
אַ פּרט אין „אליהם“ — פון וואָנעט
נעמט רש"י „והוא בימוס כו'“?

אַט די קשיא באַוואָרנט רש"י מיט
דער הוספה „בימוס ששנוי' במשנה
כו'“:

וויבאַלד אַז פון דער משנה ווייס
מען די מציאות פון בימוס, אַז אויך
דאָס איז אַ פּרט פון „אליהם“ כנ"ל,
מוז מען זאָגן יי, אַז אויך בימוס ווערט
אויסגערעכנט אין אונזער פסוק (וואָ-
רום דער פסוק קומט דאָך ספּעציעל
אויף מפרט זיין דעם אליהם וואָס
עס שטייט פאַר דעם — דאַרף ער
אויסרעכענען אַלע סוגים פון (איבוד)
אליהם). דעריבער דאַרף מען לערנען
אַז מצבה „הוא בימוס“.

ז. ע"פ הנ"ל וועט מען אויך פאַר-
שטיין פאַרוואָס רש"י לערנט „ואבדתם
את שמם“ — „לכנות להם שם לגנאי“
(און ניט — מאַכן פאַרלאָרן און
פאַרגעסן זייער נאָמען):

דורכן מקיים זיין „אבד תאבדון גו'
את אליהם“, ווערט דאָך ממילא אָפּ-

42) ואף שמצד הכתוב עצמו אין כ"כ
הכרח לומר שגם בימוס נצטוו לאבד —
מכיון שכ"ה לפי האמת ואין בזה כל
סתירה כלל לפשוטו של מקרא ותיבת
מצבה — בוחר רש"י הפירוש „והוא
בימוס כו'“ (ובדוגמת המבואר בלקו"ש
חלק ה' ע' 19, בפרש"י בראשית א.
כא — שבכדי שהתלמיד לא יטעה בפשט
הכתוב, כותב רש"י „והרג את הנקבה כו'“
— אף שמהכתוב גופא איין מוכרח) —
ויעוד ועיקר: א) מתקבל על הדעת —

בפשוטו של הענין — שכיון שמחמיר
הכתוב כ"כ באיבוד ע"ז ושצריך לשרש
אחרי כו' — מחמיר ג"כ בהפרטים ד'
„אליהם“. ב) כיון שבימוס (מצד שייכותו
לע"ז) הוא בין מזבח ואשרה (כנ"ל בפנים
ובהערה 37) ואת שניהם נצטוו לאבד —
בודאי חל הציווי גם על בימוס שביניהם.

43) בדוגמת פרש"י ס"פ בשלח „עד
שימחה שמו של עמלק“, שהוא ע"י איבוד
כל הדברים ששמו של עמלק נקרא עליהם.
כמפורש בפרש"י ס"פ תצא וגם בס"פ
בשלח מובן כן בפרש"י שכותב שצ"ל „אבד
זכרם“ דערי עמלק. וראה בארוכה לקו"ש
ח"ד שיחה ב' לפי תצא.

גופא צו ענדערן און מאכן פון אים א שם של גנאי. דורך דעם ערשט ווערט מגונה אויך דער נאָמען פון דער ע"ז.⁴⁵

ט. ע"פ הנ"ל האָט מען לכאורה געקענט מסביר זיין וואָס אין דער צווייטער דוגמא זאָגט רש"י אַז די ע"ז „עין כל" דאַרף מען רופן „עין קוץ", דלכאורה האָט מען די ע"ז „עין כל" געדאַרפט בעסער אַנרופן „עין כלום".⁴⁶

(א) אַ קוץ, אַ דאַרן, הגם ער שטעכט, איז ער אָבער נאָך אַלץ אַ מאַכל בהמה עכ"פּ.⁴⁷ — אָבער אַן ע"ז ברענגט דאָך קיין שום תועלת ניט.⁴⁸

(45) ובכיון שמה שצריך לגנות את שמם הוא, לפי שהשם מורה לשבח הע"ז, הרי מובן, שהגנאי צ"ל בענין כזה דוקא שהוא היפך השבח והמעלה שהשם הי' מורה עליו (כמובן מהדוגמאות שבפרש"י כאן. וראה לקמן הערה 52), וג"ז נכלל ב„ואבדתם את שמם".

(46) שגם „כלום" דומה קצת ל„כל" — ראה בהערה 49. אבל אין כל סברא שיקראו אותה „עין איך" או „אין מאומה" וכדומה, מכיון שהתיבות „איך" ו„מאומה" אין להן דמיון להתיבה „כל".

ודוחק גדול לתרץ שהשינוי לגנאי צ"ל דוקא באותה השפה, בתרגום (גליא — כריא) או בלי המקרא (כל — קוץ) — ובפרט ד„כלום" הוא לשון (הקודש) דחכמים במשנתם.

(47) ראה בראשית ג, יח ופרש"י שם.

(48) לפעמים מבואר (ע"פ מ"ש הרמ"ז ר"פ האזינו — ראה לקו"ש ח"ז ע' 1845) בפירוש „אשר חל ה"א אותם בכל העמים" (ואתחנן ד, יט), „שאוה"ע מקבלים השפעתם ע"י שעובדין לכו"מ" (ועייג"כ אג"ת פ"ו). אבל [נוסף להעיקר, שההשפעה אינה מכתם ח"ו כ"א שהם רק כגורן ביד החוצב] — ע"פ דרך הפשט, אין מניע מזה שום תועלת כלל (ראה רש"י יתרו כ, ג. ואתחנן שם).

משמשי ע"ז, וואָס זיי דערמאָנען דאָך זיכער אויף ע"ז, און דאָס זאָגט ניט דער פסוק, בלייבט דאָך במילא צוריק שווער: וואָס איז דער פסוק אויסן מיט „ואבדתם את שמם"?

דעריבער לערנט רש"י אַז „ואבדתם את שמם" מיינט (ניט מאַכן פאַרגעסן זייער נאָמען, נאָר) חגנה זיין זיי — „לכנות להם שם גנאי".

ח. עפ"ז וועט מען אויך פאַרשטיין וואָס רש"י לערנט, אַז דער „שם לגנאי" דאַרף זיין ענלעך צו איר פריערדיקן נאָמען — כאָטש דורך דעם מאַכט מען אַ זכרון צו איר שם הקודם, וואָס איז לכאורה היפך פון (פשטות הכוונה פון) „ואבדתם את שמם":

וויבאַלד אַז „ואבדתם" דאָ מיינט (ניט צו מאַכן פאַרגעסן, נאָר) חגנה זיין, איז דאָך פאַרשטאַנדיק, אַז דער פירוש פון „ואבדתם את שמם" איז: איר זאָלט מגנה זיין (ניט בלויז די ע"ז, נאָר אויך) דעם נאָמען פון דער ע"ז גופא. און דעריבער דאַרף מען מכנה זיין די ע"ז מיט אַזאָ שם וואָס איז בדומה צו איר פריערדיקן נאָמען — ווייל דורך אומבײַטן דעם שם של ע"ז אויף אַ שם לגנאי וואָס האָט ניט קיין שייכות צום פריערדיקן נאָמען, איז מען בלויז מגנה די ע"ז, אָבער ניט איר נאָמען; דוקא דורך איבערלאָזן אַ פאַרבונד מיט איר פריערדיקן נאָמען.⁴⁹ נאָר דעם נאָמען

(44) ולכן כותב רש"י „לכנות" (כבע"ז ותמורה שם) ולא „לשנות" (כבספרי שם) — כי כשמשיגים את השם, לא נשאר שם הקודם, משא"כ כשמכנים. (ועפ"ז מתורץ בפשטות מה שהקשה המהר"ק שרש קס (הובא ב„תורה תמימה" כאן פסוק ג') — כי אדרבה: מכאן מוכח שהכינוי אינו מבטל את השם הקודם, כבפנים).

בלויז דריקט ער אויס די שלילה פון „בית גליא“ לשון גובה יי, נאָר ער איז דער סאַמע היפּן פון בית גליא; און מיט „עין כל עין קוץ“ איז ער מסביר וואָס עס מיינט „את שמם“, אַז דער גנאי-נאַמען דאַרף זיין וואָס מער ענלעך צום שם של ע"ז, אפילו אין פאַל וואו מען קען געפינען אַ שם וואָס איז מער לגנאי.

י. אין אמת'ן קען מען אָבער אַזוי ניט לערנען. ווייל היות אַז אויך דורך „אבד תאבדון גו' את אלקיהם“ ווערט פאַרלאָרן און פאַרגעסן דער נאַמען פון ע"ז (כנ"ל סעיף ז'), מען איז שולד דעם מציאות השם, לייגט זיך צו זאָגן, אַז די הוספה „ואבדתם את שמם“ איז אַ ציווי צו מכנה זיין די ע"ז מיט אַזאַ נאַמען וואָס איז ניט בלויז שולד די שבחים וועלכע שטייען אין „שמם“

[ווייל דאָן איז דער „ואבדתם את שמם“) ניט קיין הוספה עיקרית אויף דעם „אבד תאבדון (.. את אלקיהם)“, וואָרום די שלילת המעלה וואָס „שמם“ האָט אויסגעדריקט, איז בדומה צו שכחת השם וואָס ווערט אויפגעטאָן דורך איבוד אלקיהם]

— נאָר דוקא מיט אַזאַ כינוי וואָס איז מוגנה זייער נאַמען.

און וויבאַלד אַזוי, קומט דאָך אויס, אַז (ניט בלויז מצד „ואבדתם את שמם“, נאָר אויך מצד דעם „ואבדתם“ גופא, דאַרף מען די ע"ז וואָס האָט געהייסן „עין כל“ אַנרופן ניט „עין כלום“ נאָר „עין קוץ“. ווייל הגם אַז דער נאַמען „עין כלום“ דריקט טאַקע מער אויס די שלילת המעלה פון „עין כל“, איז עס אָבער ניט אַזאַ גנאי

האָט מען זי געדאַרפט אַנרופן „עין כלום“.

ב) אפילו דעם כח צו שטענען וואָס אַ דאָרן האָט, פאַרמאָגט אויך ניט די ע"ז. וואָרום דעם עונש און שטאַך פאַר דינען ע"ז, באַקומט מען ניט פון איר כח ח"י, נאָר פון דעם אוי-בערשטן, וואָס ער איז מעניש פאַר דער עבירה.

היינט וויבאַלד אַז „עין כלום“ ברענגט אַרויס אַ גרעסערן גנאי ווי „עין קוץ“, פאַרוואָס איז רש"י מעתיק בפירושו (ד.ה. בפשוטו של מקרא) דעם פי' השם אַז די ע"ז „עין כל“ דאַרף מען מכנה זיין „עין קוץ“? וואָס ד.ה. אַז אויך ע"ד הפשט דאַרף אַזוי זיין.

וואָלש מען געקענט לכאורה זאָגן, אַז דאָס איז דערפאַר ווייל „עין קוץ“ איז מער ענלעך אין הברה (אויס-שפראַך) צו „עין כל“ ווי דער נאָ-מען „עין כלום“ יי, און היות אַז „ואב-דתם את שמם“ איז מען מקיים דוקא ווען עס פאַרבלייבט דער שם הקודם (כנ"ל סעיף ח'), דעריבער דאַרף מען די ע"ז מכנה זיין „עין קוץ“, הגם אַז „עין כלום“ איז אַ גרעסערער גנאי לע"ז. וועפ"ז האָט מען אויך געקענט מס' ביר זיין וואָס רש"י ברענגט צוויי דוגמאות:

מיט „בית גליא קורין לה בית כריא“, איז ער מסביר דעם מיינן פון „ואבדתם“, אַז מען דאַרף אויסקלייבן אַזאַ נאַמען וואָס איז מוגנה בתכלית דעם שם ע"ז, אַזוי ווי „בית כריא“ לשון חפירה ושפלות יי — וואָס ניט

49) אף שגם „כלום“ דומה קצת באר-תיות ל„כל“, כי ב' אותיות הראשונות שב-„כלום“ הוא „כל“.

50) רש"י ע"ז מו, רע"א. וראה גם פרש"י תמורה שם.

עץ רענן, מ'האט געוואלט דערמיט אויסדריקן אז דורך דינען די ע"ז באקומט מען א ריבוי השפעה, ווי אן "עץ רענן" וואס גיט ארויס גוטע פרוכט — איז דער צוגעפאסטער נאך מען צו דעם סוג ע"ז "עין כל", וואס "ווייזט" אז זי זעט "און איז משפיע אלץ.

און דערפאר ברענגט רש"י נאך די דוגמאות "בית גליא כו" און "עין כל כו" — און איז משמית די דוגמא "פני מלך פני כלב" וואס אין גמרא — ווייל בלויז די דוגמאות זיינען נוגע צו פשוטות הכתובים דא, כנ"ל.

יב. דער ביאור — ע"פ הנ"ל — אין דעם מאמר הש"ס אז "פני כלב" איז דער היפך פון "פני מלך" ⁵³:

ענינו פון א מלך איז, וואס ער איז משפיע און פארזארגט דעם פאלק מיט כל הצטרכותם. (ובפרט "פני מלך", וואס "באור פני מלך (איז) חיים" ⁵⁴). דאקעגן "פני כלב" איז דער סאמע היפך פון השפעה. ווארום [אויסער דעם וואס כלבים זיינען פון די "שלשה" וואס "שונאים זה את זה" ⁵⁵, איז נאך מער] אויף כלבים שטייט "והכלבים עזי נפש לא ידעו שבעה", אז זייער תאוה איז מיט עזות, ביז "לא ידעו שבעה": וויפל זיי זאלן גיט האבן, איז פאר זיי גיט גענוג — זיי

און גיט דער סאמע היפך פון כל ווי דער כינוי "עין קוז": א קוז איז א דבר המזיק (ומחסר) אדם ובהמה; און אזוי אויך ווערט די ע"ז א סיבה און א תקלה דורך וועלכע עס קומט "קוז" און א חסרון אין דעם עובד ע"ז. ובמילא בלייבט צוריק די שאלה: וואס דארף רש"י ברענגען צוויי דוגמאות?

יא. איז דער ביאור אין דעם — גאר בפשטות:

שוין גערעדט פריער (סעיף ג'), אז די "הגוים" פלעגן אויסקלייבן פאר זייערע ע"ז'ס אזעלכע ערטער וואס זאלן אויסדריקן די חשיבות און מעלה פון יענע ע"ז'ס. און זעלבסט-פאר-שטענדלעך, אז אויך די נעמען פון די ע"ז'ס האבן געזאגט די זעלבע מעלות וועלכע עס האבן אויסגעדריקט די מקומות.

און דערפאר כאפט רש"י אז די צוויי דוגמאות — "בית גליא" און "עין כל" — ווייל די צוויי נעמען זיינען מתאים צו די צוויי סוגי מקור מות וואס שטייען אין פריערדיקן פסוק: "על ההרים הרמים ועל ה' גבעות" און "תחת כל עץ רענן":

מיטן שטעלן אז ע"ז "על ההרים הרמים גו", האבן זיי געוואלט "בא" ווייזן דעם "גובה", די "הויכקייט" פון דער ע"ז — דעריבער איז דער

צוגעפאסטער נאמען צו דער ע"ז "בית גליא", לשון גובה ⁵⁶; א צווייטע סוג ע"ז האט מען געשטעלט "תחת כל

(52) ע"פ מ"ש בפנים, יובן ג"כ מה שבפרש"י כאן בותר הגירסא "בית כריא" ולא "בית כליא" (ראה פרש"י בתורה שם) — אף שדומה יותר (בהאזניות) ל"בית גליא", כי (נוסף לזה שהיא הגירסא ה' רוחת) — היפך "הרים הרמים" — גליא, הוא כריא, שפלות ולא כליא — כלינו, כלום.

(53) לכאורה ה' אפ"ל גם מל' עין המים (לך טו, ז) — מעין ומקור. אבל צ"ע אם מקור (גם ע"ד הפשט) פ"י של מעין.

(54) עוד ביאור — ראה הערה במכתב לג' תמוז תש"ל (נדפס בלקו"ש ח"ח ע' 342).

(55) משלי טו, טו.

(56) פסחים קיג, ב. ומכיון שכלבים נמנו שם ראשונה, י"ל, שבהם טבע שנאה זו הוא ביותר.

(57) ישע"י נו, יא. וראה רש"י ורד"ק שם.

— זיינען בהתאם⁶² צו די דריי מדות פון בלעם הרשע: "עין רעה, ורוח גבוהה ונפש רחבה"⁶³:

"רוח גבוהה" איז בדוגמת "בית גליא" מלשון גובה; "נפש רחבה" (אם יתן לי גוי מלא ביתו כסף וזהב"⁶⁴) — איז ווי "עין כל", וואס ענינה איז — זי וויל אלץ; און "עין רעה" — ווי "פני כלב" וואס פאר גינט ניט כנ"ל⁶⁵.

דער ביאור השייכות פון (די נעמען פון) ע"ז צו בלעם:

בכלל ווייס מען אז בלעם הרשע איז געווען דער לעומת־זה פון משה רבינו⁶⁶. אבער אין משנה⁶⁷ שטייט א נייער ענין, אז ער איז דער לעו"ז פון אברהם אבינו,

(62) אלא שרור גבוהה ונפש רחבה יש גם בקדושה
— ויע"ד "ויגבה לבו בדרכי ה'" (דה"ב יו, ו) "ואתהלכה ברחבה" (תהלים קיט, מה), וראה לקו"ת מטות (פו, ג) ששניהם צ"ל בכל אדם —

היינו ב"בית גליא" ו"עין כל" אמתיים. משא"כ "עין רעה" אינה שייכת ב"פני המלך" אמתי (דקדושה), ולכן נרמזה בהשם "פני כלב", כדלהלן בפנים.

(63) אבות פ"ה מי"ט. פרש"י בלק כד, ב. ולהעיר, שלהנהיגין לומר פרקי אבות כל שבתות הקיץ (נסמן בלקו"ש ח"ז ע' 175 הערה 1), אומרים פרק זה (בכמה שנים) בש"פ ראה.

(64) בלק כב, יח. ומזה "למדנו שנפשו רחבה" (פרש"י שם).

(65) הטעם מה שנמנו במשנה שם (ורש"י שם כד, ב) בסדר זה דוקא (אף שרור גבוהה ונפש רחבה למדנו מ"כי מאן ה' לתתי להלון עמכם" (בלק כב, יג) ו"אם יתן לי בלק מלא ביתו גוי" (שם, יח) — שלפני וישא בלעם איתו ענינו) ביקש להכניס בהם עין רעה" י"ל: "עין רעה" — (מוחין) נשמה, ואח"כ: רוח גבוהה ונפש רחבה.

(66) ספרי ברכה לד, יו"ד. וראה בארוכה ד"ה השקיפה ש"ת. אבות שם. (67)

האלטן אין איין הונגערן און פאדערן מזאל זיי געבן נאך.

און וויבאלד אז א כלב גלוס אלץ פאר זיך, איז דאך מובן אז ס'איז ניט שייך ער זאל משפיע זיין צו א צווייטן. ואדרבה: ווי אים דוכט זיך נאך אז יענער האט עפעס, פארגינט ער אים ניט — ער וויל אלץ פאר זיך.

אזוי ווי א מלך מצד הביטול פנימי ואמתי שלו⁶⁸, איז ער משפיע צו אלעמען⁶⁹, אזוי איז א כלב פונקט פארקערט: וויבאלד ער האלט אין איין זאגן "הב הב"⁷⁰, קוקט ער מיט א שלעכט אויג אויפן צווייטן און איז אים כסדר מקנא.

יג. די דריי נעמען פון ע"ז וועלכע ווערן אויסגערעכנט אין גמרא — "בית גליא", "פני מלך" און "עין כל" (וואס זיינען פארבונדן מיט די דריי מקומות: "על ההרים הרמים" "על הגבעות"⁷¹ און "תחת כל עץ רענן")

(58) שלכן אמר דוד (עיקר המלכות בישראל) אם לא שויתי ודוממתי — כדומם — (תהלים קלא, ב. וראה ירוש' סנה' פ"ב סה"ד); ואנכי תולעת ולא איש (שם כב, ז). והמלך שכרע שוב אינו פוסק (ברכות 10, ריש ע"ב). וראה רמב"ם הל' מלכים פ"ב ה"ו: הכתוב . . . צוהו (את המלך) להיות לבו בקרבו שפל וחלל שנאמר ולבי חלל בקרבי [ועיי"ש בל' הרמב"ם "כדך שחלק כו' כן צוהו"]. וראה גם ד"ה ביום השמע"צ תש"ח פל"א. עיי"ש.

(59) בדוגמת החסד דאברהם אבינו — "עין טובה" (דיפר עין רעה דבלעם), שזה הי' מצד הביטול ד"ה, ואנכי עפר ואפר" (אג' היק ס"ב. לקו"ת עקב יו, סע"ד ואילך. ד"ה אמרת ה' תרציה' (בסה"מ קונטרסים ח"ב פ"ג. ועוד).

(60) ראה חז"ג פ, סע"א ואילך. 61 כי כמו שגבעות קטנות יותר "ומ' קבלות" מהרים [שלכן אמרו (ויק'ר ספלו') הרים אלו אבות והגבעות אלו אמהות — כי אמהות קבלות מהאבות (ראה לקו"ת שה"ש טו, ג)], כן המלך [דר ונכנס ו]מקבל" (תולעת) מבית המלך — בית גליא.

נאך מער — ויהפוך ה' אלקיך לך
את הקללה לברכה" יז].

און דורך דעם קומט מען צו דער
סדרה באַלד נאך דער סדרה —
„שופטים ושוטרים תתן לך בכל שע-
ריך“, אַז עס וועט זיין דער „ואשיבה
שופטיך כבראשונה“ יח. אין דער גאולה
האמיתית והשלמה דורך משיח צדקנו.
יבא ויגאלנו בקרוב ממש.

(משיחת ש"פ ראה תשכ"ח)

73) תצא כג. ו. אוה"ת שם ע' תתקפב.
74) ישעי' א. כו. — שוה יהי' עוד
„לפני בוא המשיח“ וכחסידים בכתוב זה
„אח"כ יקרא לך עיר הצדק גו" (כ"מ)
בפיה"מ להרמב"ם (סנה' פ"א מ"ג). ומש"כ
בפי' הרדב"ז להרמב"ם (הל' סנה' פ"ד
ה"ב). ואפשר שהוא (משיח) * יסמוך ב"ד
הגדול — ה"ז תלוי בה"הכרע" אם אפשר
לסמוך בזה"ל, והרדב"ז אול' לשיטתי בזה**
(ראה רמב"ם הל' סנה' פ"ד הי"א וברדב"ז
שם). ועצמ"ק ברדב"ז הל' סנה' פ"ד —
מעירובין (מג. ב) „לב"ד הגדול אתא“. ואין
לומר דמבני ראובן סמכו ב"ד הגדול זה,
או משיח כשנתגלה תחלה — כהרדב"ז
בפ"ד שם — דעדיין יקשה „והא לא באו
בני ראובן ולא נתגלה משיח“ (ובפרט
עצמ"ש (רמב"ם הל' סנה' פ"ד שם)
שבטבריא עתיד ב"ד הגדול לחזור תחלה).
וי"ל (להרדב"ז עכ"פ) „ב"ד הגדול“ דעי-
רובין לאו דוקא סמוכין (ובלא"ה י"ל כן
— דמאי נפק"מ „סמכיה“ — לביאת אלי
הנביא י). כ"א שיגרא דלישנא. והכלונה לב"ד
(הכ"י גדול שבודר).

(*) ועצמ"ע מי יסמוך משיח.

(**) אין להכריע דהרמב"ם ס"ל דש"ס
דין לא ס"ל דמשיח יתגלה ויסתיר אח"כ
(וכן — שביד החזקה חזר בו ממשיכ
בפיה"מ דואשיבה שופטיך" קודם לביאת
משיח) — ועי' ראייתו (הל' מלכים פ"א
ג) ואל יעלה על דעתך כו' שהרי רע"ק
כו' אומר עליו (על בן כוזיבא) שהוא
המלך המשיח —

כי בן כוזיבא נסתתר משך זמן (במערות)
במשך מלחמתו, כן ה' בזמנו ב"ד סמוכין
וכו'. — בנוגע לביאת אלי' — ראה חל'
מלכים פ"ב, ב.

און וויבאַלד אַז ענינו פון אברהם
אבינו איז — מלחמה מיט ע"ז און
ביטולה** [וואָס דערפאַר שטייט אַז
„עבודת כוכבים דאברהם אבינו ד'
מאה פירקי הווי"ך" 60], דעריבער, היות
אַז די דערמאָנטע דריי מדות פון
בלעם הרשע זיינען מתאים מיט די
דריי ענינים ושמות הנ"ל של ע"ז,
איז ער דער לעז"ז פון אברהם אבינו.

יד. צווישן די ענינים — וואָס מען
רעכנט בסיום מס' סוטה — וואָס
וועלן זיין בעקבתא דמשיחא, איז „פני
הדור כפני הכלב“. אָבער אַלע ענינים
וואָס ווערן דאַרט אויסגערעכנט זיי-
נען דאָך „בפנימיותם“ ברכות י, איז
די ברכה אין דעם — אַז בעקבתא
דמשיחא (ובפרט דורך דער עבודה פון
הפצת המעיינות חוצה), פועל'ט מען
ביי דעם גאַנצן דור דעם „הונגער“
צום דבר ה' יח, און אין אַז אופן פון
„לא ידעו שבעה“ — אַז וויפל מען
האַט איז אַלץ ווייניק, מען האַלט אין
איין מאָנען „הב הב“.

און דאָס איז שייך צו דער התחלת
הסדרה „ראה אנכי נותן לפניכם היום
ברכה וקללה“, וואָס דער פירוש דער-
פון איז, אַז אויך די קללה זאָל מען
מהפך זיין לברכה יז

[און ווי עס שטייט בנוגע צו
בלעם'ן (וואָס די ג' שמות של ע"ז
זיינען דאָך כנגד ג' מדותיו של בלעם
כנ"ל), אַז ניט נאָר וואָס „ולא אבה
ה' אלקיך לשמוע אל בלעם“, נאָר

68) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"א ה"ג.

69) ע"ז יד. ב.

70) ראה לקו"ת בחוקותי מה, סע"א
ואילך.

71) ראה עמוס ח, יא.

72) אוה"ת פירשנו ע' תרמה. תרגם.
וי"ל שוהי ג"כ השייכות דפ' ראה לאלול
— כי ההשבה דאלול היא באופן שהודונות
נהפכים לזכיות.

ראה ב

[און דער טעם דערויף איז: ווי-
באלד אַז תשובה איז עיקרה בלב י, קען
דעריבער ב"ד של מטה זיך ניט רע-
כענען מיט דעם — ווייל אין לו לדין
אלא מה שעניני ראות⁴].

אַבער בשייכות צו די עונשים וואָס
ב"ד דאַרפן מעניש זיין אָן עיר הנ-
דחת — „הכה תכה את יושבי העיר
ההיא לפי חרב גו' ואת כל שללה
תקבוצ גו' ושרפת באש גו'“ —
פסק'נט דער רמב"ם⁵, אַז „אם חזרו
ועשו תשובה מוטב“, וואָס דאָס איז
דאָך אַ חידוש גדול ביותר, און ווי
דער ראב"ד זאָגט (און פרעגט) אויף
דעם: „לא מצאתי תשובה מועלת אחר
התראה ומעשה“.

דער כסף משנה איז מבאר, אַז דער
טעם פון דעם וואָס דער רמב"ם האָלט
אַז ביי עיר הנדחת העלפט תשובה
„אחר התראה ומעשה“ איז, ווייל די
התראה וואָס מען גיט די אנשי עיר
הנדחת איז ניט קיין התראה גמורה,
וואָרום מען איז דאָך ניט מתרה „לכל
אחד בפרט“ נאָר אַלע אנשי העיר
צוזאַמען.

אַבער דער תירוצ איז ניט פאַר-
שטאַנדיק: דער כלל „חייבי מיתות
ב"ד . . . אם עשו תשובה אין ב"ד
של מטה מוחלין להן“ איז דאָך [ניט
מצד דעם וואָס תשובה העלפט ניט
נאָך התראה⁶, נאָר] ווייל ב"ד של

א. פרשת ראה לייענט מען אַלע-
מאַל דעם שבת אין וועלכן מען
בענטשט ר"ח אלול⁷, אָדער (דעם
ערשטן טאָג⁸ פון) ר"ח אלול גופא.

ענינו פון חודש אלול, חודש הרח-
מים והסליחות, איז דאָך — תשובה⁹,
געפינט מען אין פ' ראה אַ גרויסן
חידוש בנוגע דעם כח פון תשובה —
אויף ווי ווייט תשובה קען ווירקן, וואָס
אין אַנדערע ערטער געפינט מען עס
ניט.

בכלל, העלפט תשובה נאָר בנוגע
צו בית דין שלמעלה אָבער ניט בנוגע
צו בית דין שלמטה, ווי די גמרא¹⁰
זאָגט: „חייבי כריתות . . . אם עשו
תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן,
חייבי מיתות ב"ד . . . אם עשו תשובה
אין ב"ד של מטה מוחלין להן“. און
אַזוי ווי דאָס איז בנוגע מיתות ב"ד,
אַזוי איז אויך בנוגע אַלע אַנדערע
עונשי ב"ד של מטה, אַזוי ווי מלקות
וכיו"ב.

(1) ומכיון שבו מברכים את יום הר"ח
בחור ראש חודש — הרי הוא שייך לענין
המיוחד של אותו החודש (ראה לקו"ש ח"ת
ע' 354 הערה 19).

(1*) ומוזה שגם יום הראשון דר"ח נקרא
בשם „ראש חודש“, מובן שגם בו נכללים
כל ימי החודש — אף שהוא יום השלשים
של החודש שלפניו.

ובנוגע ליום א' דר"ח אלול — הרי
התחלת ארבעים ימי הרצון (עכשיו, כש'
אלול חסר) הוא ביום א' דר"ח, וראה
מג"א סתקפ"א סק"ב.

(2) ראה טאו"ח סתקפ"א ונ"כ, ובכ"מ
בספרי מוסר וחסידות.

(3) מכות יג, ריש ע"ב.

(4) תניא פכ"ט (לו, ב).

(5) ראה גו"ב או"ח מהדו"ק סל"ח.

(6) פרשתנו יג, טז.

(7) ה' ע"ז פ"ד ה"ו.

(8) ולהעיר, שלא אשתמט בשום מקום